

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Втора меѓународна научна конференција
„Влијанието на научно – технолошкиот развој во
областа на правото, економијата, културата,
образованието и безбедноста во
Република Македонија“

Скопје 30-31 октомври 2014

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ: Втора меѓународна научна конференција
„Влијанието на научно – технолошкиот развој во областа на правото,
економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија“

Организатор: Институт за дигитална форензика
Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје

Уредник: Проф.д-р Сашо Гелев

Издавач: Универзитет „ЕВРО-БАЛКАН“ Скопје
Република Македонија
www.euba.edu.mk

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

001.3:330/378(497.7)(062)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2 ; 2014 ; Скопје)
Влијанието на научно-технолошкиот развој во областа на правото,
економијата, културата, образованието и безбедноста во Република
Македонија : зборник на трудови / Втора меѓународна научна
конференција, Скопје 30-31 октомври, 2014 ; [уредник Сашо Гелев]. -
Скопје : Универзитет "Евро-Балкан", 2014. - 575 стр. : илустр. ; 24см

Дел од трудовите на англиски јазик. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-4714-11-8

а) Научен развој - Општествени науки - Македонија - Собири
COBISS.MK-ID 97406218

Сите права ги задржува издавачот и авторите

Програмски одбор

- Проф. Д-р Митко Панов, Универзитет Евро Балкан - Претседател
- проф. Д-р Сашо Гелев – Електротехнички факултет Радовиш
Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија
копретседател
- проф. Д-р Павлина Стојанова, Универзитет Евро Балкан
копретседател
- Проф. Влатко Чингоски, Електротехнички факултет Радовиш
Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија
- Проф. Д-р Божо Крстајиќ, Електротехнички факултет - Подгорица,
Црна Гора
- Доц. д-р Роман Голубовски, Електротехнички факултет Радовиш
Универзитет Гоце Делчев Штип, Република Македонија
- Проф. Д-р Аристотел Тентов, Факултет за електротехника и
информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј –
Скопје, Република Македонија
- Доц. Д-р Марија Календар, Факултет за електротехника и
информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј –
Скопје, Република Македонија
- Доц. Д-р Атанас Козарев, Европски универзитет Република
Македонија- Скопје
- Проф. Д-р Атанас Илиев, Факултет за електротехника и
информациски технологии, Универзитет Св. Кирил и Методиј –
Скопје, Република Македонија
- Проф. Д-р Тони Стојановски, Австралија
- Д-р Зоран Нарашанов, Винер осигурување, Скопје, Република
Македонија
- Проф. д-р Лада Садиковиќ, Факултет за криминалистика,
криминологија и безбедност, Универзитет во Сараево;
- Проф. д-р Здравко Скакавац, Факултет за правне и пословне
студије, Универзитет УССЕ, Нови Сад;
- Доц. д-р Марјан Николовски, Факултет за безбедност,

Универзитет Св. Климент Охридски, Битола, Република Македонија
➤ Проф. д-р Гордан Калаџиев, Правен факултет, Универзитет Св. Кирил и Методиј – Скопје, Република Македонија
➤ Д-р Никола Протрка, Полициска академија, Загреб, Република Хрватска
➤ Проф. Д-р Стефан Сименов, Академија за внатрешни работи на Република Бугарија
➤ Доц. Д-р Оџаков Фердинанд, Министерство за одбрана на Република Македонија
➤ Доц. д-р Лидија Раичевиќ, Основно јавно обвинителство за борба против организиран криминал

Организациски одбор

- Проф. д-р Сашо Гелев, претседател
- Проф. д-р Павлина Стојанова, член
- Доц. Д-р Мимоза Клековска, член
- Доц. Д-р Снежана Черепналковска-Дуковска, член
- Доц. д-р Александар Даштевски, член
- Доц. д-р Вангел Ноневски, член
- Доц. д-р Јорданка Галева, член
- М-р Игор Панев, член
- М-р Маријана Хрисафов, член
- Зорица Каевий, член

СОДРЖИНА

<i>д-р Роман Голубовски Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Автоматизирање на ЕКТ дијагностика.....	14
<i>д-р Роман Голубовски Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Технички аспекти на автоматизација на биаксијална вибро-платформа.....	22
<i>Atanas Kozarev, PhD, European University - Republic of Macedonia</i>	
DEMOCRATIC CONTROL OVER THE SECURITY SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA – CURRENT SITUATIONS AND CHALLENGES.....	31
<i>д-р Василија Шарац Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Примена на софтверски пакети во проектирање на електрични инсталации.....	37
<i>д-р Василија Шарац Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
ПРИМЕНА НА ЛОГО КОНТРОЛЕР ВО УПРАВУВАЊЕ НА МАШИНА АБКАНПРЕСА СТО-400 ОД АСПЕКТ НА ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ДОВЕРЛИВОСТА И БЕЗБЕДНОСТА НА ПОГОНОТ.....	45
<i>м-р Маријана Хрисфов, Универзитет "ЕВРО-БАЛКАН" - Скопје</i>	
Новите медиуми и политичките револуции.....	53
<i>м-р Тања Уланска, м-р Даниела Коцева, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Промените во општеството како причина за семантичка екстензија во современиот македонски јазик.....	64
<i>М-р Александра Ангеловска, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје</i> <i>М-р Нада Донева, Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје</i>	
Развојот на современите комуникациски технологии и нивното	69

влијание на проблемот на сексуална злоупотреба на деца.....	
<i>Танкица Таџкова, Горан Сачевски, Горги Тасев, Пре Приватен Универзитет ФОН</i>	
Компјутерски криминал, како нова форма на криминал во Република Македонија.....	81
<i>Д-р Сергеј Цветковски, Д-р Ванчо Кенков, Институт за безбедност, одбрана и мир-Филозофски факултет Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје</i>	
Осиромашен ураниум: добивање, карактеристики и примена.....	89
<i>М-р Јасмина Мишоска</i>	
Платежни картички како инструмент за плаќање во електронското банкарство.....	99
<i>М-р Тане Димовски, Агенција за млади и спорт-Влада на РМ</i>	
Интервјуто и наградувањето на вработените како дел од менаџментот на организацијата.....	104
<i>д-р Олга Кошевалиска, д-р Лазар Нанев, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен Факултет</i>	
Информатичкиот систем на Европол.....	113
<i>Кире Николовски, Универзитет „Евро-Балкан“</i>	
<i>Александар Петровски, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“</i>	
Употребата на ласерската технологија во форензиката.....	121
<i>Aleksandar Nacev, MA – Directorate for Security of Classified Information,</i>	
The Internet as a terrorist tool for recruitment and radicalization.....	130
<i>д-р Олга Кошевалиска, м-р Елена Иванова, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен Факултет</i>	
Шенгенски информациски систем и заштита на податоците во него...	138
<i>Д-р Ванчо Кенков, Д-р Сергеј Цветковски, Институт за безбедност, одбрана и мир-Филозофски факултет Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје</i>	
Операции поинакви од војна- облик на загрозување на безбедноста на малите земји.....	146

<i>Biljana Jakimovska, Ministry of Defence</i>	
INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF RESCUE AND PROTECTION - PRECONDITION FOR SUCCESSFUL DEALING WITH NATURAL DISASTERS.....	157
<i>Mirjana Manevska, Република Македонија</i>	
Симбиотската поврзаност на националниот-безбедносен систем и националниот дипломатски апарат- гаранција за ефикасна заштита на националните интереси.....	162
<i>д-р Ирена Андреевска, Комерцијална банка АД Скопје</i>	
Технологијата, глобализацијата и феноменот на сиромаштија во современиот свет.....	170
<i>Daniela Koteska Lozanoska, MSc and Dimitar Stojkovski UIST "St. Paul the Apostle" – Ohrid</i>	
E-banking in the Republic of Macedonia.....	177
<i>Anka Trajkovska-Petkoska, PhD, University St. Kliment Ohridski-Bitola, R. Macedonia Anita Trajkovska-Broachb), PhD, The Egg Factory, LLC., VA, USA</i>	
Learning Agility - is this really important nowadays?	184
<i>Илија Насов, МИТ Универзитет- Скопје Анка Трајковска Петкоска, Универзитет Св. Климент Охридски-Битола</i>	
Од идеја до реализација – искуства од ЕУ проекти.....	191
<i>Гзим Дамбази</i>	
Новите технологии и односот на учениците кон книжевната уметност.....	197
<i>м-р ШUTOва Милица, ФОН универзитет</i>	
Начини на решавање на претходното прашање во парничната постапка.....	207
<i>Borka Tuzhevska, PhD, Faculty of law University Goce Delcev – Stip</i>	
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF SEADOCS AND	218

BOLERO SYSTEMS IN ELECTRONIC TRANSFER OF BILL OF LADING.....	
<i>Borka Tushevska, PhD, Faculty of law University Goce Delcev – Stip</i>	
BASIC CAPITAL: COMPARATIVE ASPECTS IN EUROPEAN UNION AND MACEDONIAN LAW.....	228
<i>м-р Зоран Златев, Факултет за информатика – Штип д-р Роман Годубовски, Електротехнички факултет - Радовиш д-р Владо Гичев, Факултет за информатика – Штип Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Дизајн и анализа на експеримент со употреба на Labview.....	237
<i>м-р Зоран Златев, Факултет за информатика – Штип д-р Роман Годубовски, Електротехнички факултет - Радовиш д-р Владо Гичев, Факултет за информатика – Штип Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Мониторинг и процесирање на сеизмички сигнали користејќи Labview.....	245
<i>Д-р Татјана Николова Маневска</i>	
Трендови во опкружувањето и нивното влијание во менаџментот на човечки ресурси во Република Македонија.....	253
<i>Д-р Татјана Николова Маневска</i>	
Стратегиски системи за оценување на перформансите на вработените.....	261
<i>Изет Хусеин, Селма Биберовиќ, Универзитет „Еуро-Балкан“ – Скопје</i>	
Извори на сајбер закани.....	270
<i>Селма Биберовиќ, Изет Хусеин, Универзитет „Еуро-Балкан“ – Скопје</i>	
Етичко хакирање и зголемување на компјутерската безбедност.....	277
<i>Зорица Кавиќ, ОУ „Горѓија Пулевски“, Скопје Д-р Ненад Крстевски, МЕПСО – Македонски електро преносен систем оператор</i>	

<i>Д-р Сашо Гелев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија – Штип,</i>	
Дигитална форензија на мобилни телефони.....	284
<i>м-р Марија Амповска, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип</i>	
Правна и институционална рамка на нуклеарната енергија во Р.Македонија.....	297
<i>Ass.Prof. Aleksandar Tudzarov “Goce Delcev” University – Shtip</i>	
5G Mobile Networks: the User-side Approach.....	310
<i>Ass.Prof. Aleksandar Tudzarov “Goce Delcev” University – Shtip,</i>	
Next Generation Mobile Networks Architecture.....	322
<i>Д-р Гордан Јанкуловски, Универзитет Евро-Балкан</i>	
Влијанието на научно - технолошкиот развoтoк во областа на правото, економијата во Република Македонија од областа на електронско банкарство.....	328
<i>Д-р Гордан Јанкуловски, Универзитет Евро-Балкан</i>	
Влијанието на научно - технолошкиот развoтoк во областа на правото, економијата во Република Македонија од областа на е - бизнис.....	336
<i>М-р Маја Кукушева Панева, М-р Биљана Читкушева Димитровска, Томче Велков, Проф. Д-р Влатко Чингоски, Електротехнички Факултет- Радовиш Универзитет Гоце Делчев- Штип, Р. Македонија</i>	
FEMM како Едукативна Алатка за Решавање на Проблеми од Електромагнетизам.....	344
<i>Стоимен Стоилов, Горан Боримечковски, Николче Петковски, Универзитет „Евро-Балкан“ – Скопје</i>	
Значење на компјутерската форензија при собирање на дигитални докази и справување со сајбер криминалот.....	351
<i>Мимоза Клековска, Универзитет „Евро-Балкан“ – Скопје</i> <i>Цвета Мартиновска, Факултет за информатика – Штип</i>	
Одредување на личниот идентитет врз основа на ракописот како биометриска идентификација.....	359

<i>Д-р Ненад Крстевски, МЕПСО</i> <i>Зорица Кавиќ, Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје</i> <i>д-р Фердинанд Оџаков Министерство за одбрана</i>	
Методи на идентификација на маскирани непознати сторители на казниви дејства.....	367
<i>м-р Марија Амповска, м-р Димитар Анасиев</i> <i>Универзитет "Гоце Делчев" Штип, Правен Факултет Кочани</i>	
Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право.....	378
<i>Васко Милевски, АД Електрани на Македонија, Скопје, Македонија</i> <i>Влатко Чингоски, Електротехнички Факултет, Универзитет Гоце Делчев- Штип,</i>	
Енергетски Пасивни Објекти за Домување.....	389
<i>д-р Зоран Димитровски, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип</i>	
Технички решенија за зголемување на безбедноста и сигурноста при експлоатација на тракторите во јавниот сообраќај.....	397
<i>д-р Зоран Димитровски, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип</i>	
Трагични последици при сообраќајни несреќи со трактори во Р.Македонија.....	405
<i>м-р Александар Соколовски, Неотел</i> <i>д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип Електротехнички факултет - Радовиш</i>	
Мобилна автентификација на корисници со модерни криптографски методи.....	413
<i>д-р Ана Дамјановска</i>	
Научно – технолошкиот развој како компонента од Европскиот буџет и значењето на истиот за Република Македонија како земја со статус кандидат за членство во Европската унија.....	423
<i>д-р Методија Дојчиновски, Воена академија „Генерал Михаило Апостолски“ Скопје, Република Македонија</i> <i>м-р Ивица Даневски, Министерство за одбрана на Република Македонија</i>	

Регионализам и социјален идентитет во контекст на националната безбедност.....	430
<i>Ивана Гелева, Република Македонија Д-р Ристо „Христов, Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје</i>	
Дизајн и 3D печатење.....	441
<i>д-р Костадин Дуковски</i>	
Форензика во сметководство.....	450
<i>д-р Александар Даштевски, Универзитет „Евро- Балкан“ – Скопје</i>	
Традицијата обичаите и менталитетот како основ за дискриминација во дел од земјите во југоисточна европа.....	457
<i>м-р Силвана Жежова, д-р Ацо Јаневски, д-р Киро Мојсов, д-р Дарко Андроников, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Технолошко-технички факултет</i>	
Мода и брендирање на текстилните производи.....	465
<i>Филип Пејоски, Бујар Хусеини, Универзитет „ЕВРО-БАЛКАН“ д-р Сашо Гелев, Универзитет Гоце Делчев -Штип</i>	
Можности и предизвици од влијанието на Cloud Computing врз Дигиталната Форензика.....	475
<i>Ана Кироска, Владимир Ончески, Универзитет „Евро-Балкан“ – Скопје</i>	
Идентификација преку физиолошки биометриски карактеристики....	484
<i>Aleksandar Grizhev, PhD, Ministry of defense, Republic of Macedonia</i>	
The Religious Fundamentalism and the Role of the Internet.....	495
<i>м-р Марјана Хрисафов , м-р Игор Панев, Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје</i>	
Е-владеење-предизвик на модерните демократии.....	502
<i>Ѓорѓи Лазаревски, Елена Лазарова, Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје</i>	
Користење GPRS технологија во спречување злоупотреба на фискалните уреди.....	510

<i>Ѓорѓи Лазаревски, Елена Лазарова, Универзитет „Евро-Балкан“ - Скопје</i>	
Банкарски аспекти во борбата против злоупотреба на платежни картички во Република Македонија.....	519
<i>д-р Лидија Раичевиќ Вучкова, Универзитет „Евро Балкан“ - Скопје</i>	
Јавниот обвинител во кривично-правниот систем.....	527
<i>Д-р Паулина Стојанова, Универзитет „Евро Балкан“ - Скопје</i> <i>Д-р Ленче Петреска, Република Македонија</i> <i>Д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Влијание на информационите технологии врз подобрување на конкурентноста на претпријатијата.....	537
<i>Д-р Ленче Петреска, Република Македонија</i> <i>Д-р Паулина Стојанова, Универзитет „Евро Балкан“ - Скопје</i> <i>Д-р Сашо Гелев, Универзитет "Гоце Делчев" - Штип</i>	
Развојот на социјалните медиуми и нивното влијание врз е-бизнисот.....	547
<i>Драган Караџовски, Европски Универзитет Република Македонија, Скопје</i> <i>Лорита Оракова, Универзитет ЕВРО-БАЛКАН, Скопје</i>	
Дигитален потпис.....	555
<i>Miroslava Kortenska, Ph.D.</i> <i>South-Western University "Neofit Rilski", Blagoevgrad</i>	
Bulgarian Poet Peyo K. Yavorov (1878–1914) – Broadening his Cultural and Historical Legacy.....	565
<i>Валентина Гоцевска</i>	
Неолибералниот концепт во време на информациската револуција во Република Македонија после осамостојувањето.....	568

удк: 339.923:061.1ЕУ]:004.6

д-р *Олга Кошевалиска**Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен Факултет*м-р *Елена Иванова**Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, Правен Факултет*

ШЕНГЕНСКИ ИНФОРМАЦИСКИ СИСТЕМ И ЗАШТИТА НА ПОДАТОЦИТЕ ВО НЕГО

АПСТРАКТ

Информациониот систем на Шенген зоната се состои од два оперативни системи – Шенгенски информативен систем (SIS а сега веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa Information System – VIS). Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица, државјани на трети земји на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на „непожелни“ поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела. Целта на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската Конвенција и има за цел да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност како и националната безбедност на земјите - членки. Оттука, целите на Шенгенскиот информативен систем се да им помогне на договорните страни со информации, како и обезбедување на јавна сигурност и ред без исклучок на сигурноста на државите. Тој е составен од централниот информативен систем во Стразбург (SIS) и националните информативни системи во поединечни земји - членки кои се потписнички на Шенгенската Спогодба (N - SIS). Овој труд има за цел да ги прикаже предностите и слабостите на овој систем а особено да укаже на сериозното ограничување на правото на заштита на лични податоци при нивната обработка во овој систем.

Клучни зборови: Шенгенски информативен систем, лични податоци, кривично дело, ЕУ, обработка.

SHENGEN INFORMATION SYSTEM (SIS II) AND THE PROTECTION OF DATA WITHIN

ABSTRACT

Schengen Information System comprises two operating systems – Schengen Information System (SIS, now upgraded in SIS II) and the Visa Information System (VIS). The Schengen Information System provides access to data entities of third countries who are not allowed to enter into the Schengen zone because they are in the category of “undesirable” because of their illegal immigration, drug trafficking, terrorism and other serious crime. The purpose of this information system is in accordance with the Schengen Convention and aims to ensure the maintenance of the public order and public safety and national security of Member – states. Hence, SIS should help to its contracting parties, and provide them with information in order to maintain their national security. SIS is composed of a central information system in

138

Strasbourg and national information systems in individual countries that are signatories to the Schengen Agreement. This paper aims to show the advantages and disadvantages of the system and in particular to point out of the serious restriction of the right to protection of personal data during their processing in this system.

Key words: Schengen information system, personal data, crime, EU, processing.

Вовед:

Европскиот простор во текот на својата историја бележи големи и радикални промени во поглед на граничниот режим и улогата на границите. Наместо некогашниот ригорозен граничен режим и управување како и надзорот на границите, за влез во просторот на Источна и Западна Европа во современи услови доаѓа до потполна либерализација на истите.

Едно од основните човекови права врз кое се заснова Европската Унија е правото на слободно движење. Сепак, ваквото право довело до несогласување помеѓу земјите - членки. Така, некои земји-членки сметале дека ваквото начело би требало да се примени само врз државите - членки на Европската Унија, а други пак, се залагаат за слободно движење на се, што би значело крај на внатрешната гранична контрола.

Во текот на 1980-тите, се отвори дебата за значењето на концептот на слободно движење на лица во Европа. Некои земји-членки имаа став дека ова треба да важи само за граѓаните на ЕУ, што подразбираше одржување на внатрешните гранични проверки со цел да се направи разлика меѓу граѓаните на ЕУ и не - државјани на ЕУ. Спроведувањето на Шенгенската спогодба од 1985 год., во нејзиниот најважен дел (член 7), со кој се укинува контролата на луѓето и поместувањето на надворешните граници и овозможува премин преку заедничките граници на сите места без гранична контрола, било предвидено најкасно до 01.01.1990 год. За да се спроведе истата било потребно да се подготват низа мерки т.н. „мерки за усогласување“, со кои требало да се надомести укинувањето на граничната контрола во внатрешните граници на земјите потписнички на Спогодбата. По петгодишно договарање, петте земји потписнички на Договорот од 1985 год., ги утврдија и потпишаа мерките на усогласување на 19.06.1990 год. во Шенген, со што е создадена „Конвенцијата за спроведување на Шенгенската Спогодба“¹, често нарекувана „Втора Шенгенска Спогодба“. Истата стапува во сила 01.09.1993 год., но нејзините одредби не можеле практично да се применат се додека не се осигурат нужните технички и правни предуслови. Во практична смисла Конвенцијата стапува во сила на 26.03.1995 год.

Основните цели на конвенцијата се: укината граничната контрола помеѓу државите потписнички, воспоставување заеднички надворешни граници, изградба на единствена имиграциона политика и усвојување додатна процедура која ќе овозможи спроведување на овие цели. Процедурите подразбираат воспоставување на контролни механизми на заедничките надворешни граници,

¹ Конвенција за имплементација на Шенгенската Спогодба од 1985 година, The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, *Сл.Весник на ЕУ бр. L 239*, 22/09/2000 P. 0019 – 0062, достапно на сајтот <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922%2802%29:en:HTML>, последен пат отворено на 08.08.2014;

стандарди за издавање визи и блиска соработка на органите надлежни за гранична контрола. Оваа слобода на движење во Шенген зоната беше исто така придружена со компензаторни мерки со цел да се задржи на високо ниво на безбедност без внатрешните граничните контроли. Овие компензаторни мерки вклучуваат формирање на заедничка визна политика за престој до три месеци (визите за повеќе од три месеци се решени на национално ниво), подобрување на координацијата меѓу полицијата, царината, судството и преземање дополнителни чекори за борба против тероризмот и организиранiot криминал. Покрај ова секоја земја потписничка се согласи за повторно воведување на контрола на меѓусебните граници но само во посебни околности (општо сериозна закана за јавната политика или јавната безбедност) како и во случај на временска основа. На основа на Шенгенскиот договор државјаните на државите потписници стекнале право на слободно движење преку границите на државите потписници без било какви идентификациони документи на граница. Шенгенската зона без граници во моментот вклучува вкупно 25 земји: 22 од 27-те членки (со исклучок на Бугарија, Кипар, Ирска, Романија и Обединетото Кралство), плус Исланд, Норвешка и Швајцарија кои не се членки на ЕУ. Притоа Ирска и Велика Британија не се дел од Шенген зоната, но тие учествуваат во одредени сегменти од Шенген врз основа на т.н. „opt - in“ режим.² Согласно овој режим, овие држави можат да избираат кои од правилата на Шенген ќе важат и за нив. Тие не земаат учество во некои аспекти на Шенген (на пример, полицијата и судската соработка) и не гласаат за овие прашања во рамките на Советот, не учествуваат во Шенген правилата за слободно движење на лица, надворешните гранични контроли и визната политика и не гласаат за нив. Ирска и Велика Британија ги задржаа своите гранични контроли и имаат билатерален договор за слободно движење.³

За имплементација на Договорот од Шенген, државите членки се договориле да се укинат внатрешните граници и контролата на истите, но во исто време имаат обврска за засилена контрола на надворешните граници на ЕУ и лицата кои влегуваат на територија на Унијата. Тоа е можно врз основа на заедничката база на податоци на државите – членки, т.н. Шенгенски информативен систем (англиски скратено SIS). Овој систем им овозможува на граничната и полициската контрола, на органите надлежни за издавање визи, на царинските и правосудни органи, на ЕВРОПОЛ и ЕВРОПРАВДА да имаат пристап до податоците за лицата, предметите и моторни возила.

Шенгенски информативен систем

Информативниот систем на Шенген зоната се состои од два оперативни системи – Шенгенски информативен систем (SIS а сега веќе ажуриран преминува во SIS II) и Визниот информативен систем (Visa Information System – VIS).

² *E-learning materials od Summer Course on European Criminal Justice at the European Academy of law, 2010* www.eajl.eu

³ Kabareza Karanija, S.: *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-Operation*, Martinus Nijhoff Publishers, 2008, стр.38-55;

Шенгенскиот информативен систем овозможува пристап до податоци за лица, државјани на трети земји на кои не им е дозволен влез во Шенген зоната, односно лица кои се во категоријата на „непожелни“ поради илегалната имиграција, трговијата со дрога, тероризам и други сериозни кривични дела.⁴ Целта на овој информативен систем е во согласност со Шенгенската Конвенцијата и има за цел да обезбеди одржување на јавниот ред и јавната безбедност како и националната безбедност на земјите - членки. Овие информации за луѓе и предмети се приложени од страна на земјите- членки. Тој е составен од централниот информативен систем во Стразбур (SIS) и националните информативни системи во поединечни земји- членки кои се потписнички на Шенгенската Спогодба (N- SIS). Целите на шенгенскиот информативен систем се наведени во член 93 од Конвенцијата за спроведување на Шенгенскиот договор според кој: шенгенскиот информативен систем има за цел да, на суверено подрачје на договорните страни, им помогне со информации, како и обезбедување на јавна сигурност и ред без исклучок на сигурноста на државите.

Со создавањето на автоматската мрежа на податоци се овозможило и пристап кон податоци за точно определени поединци или возила и предмети кои се изгубени или украдени. SIS е составен од национални информативни и мултилатерални единици кои се наоѓаат во Стразбур. Самиот систем оперативно функционира од 28.03.1995 год. Во рамките на податоци прво учествувала седум земји (Германија, Белгија, Шпанија, Франција, Луксембург и Португалија) а по 1997 година на нив се придружуваат и Австрија, Грција и Италија. Во 2000 година се вклучуваат Данска, Финска, Исланд, Норвешка и Шведска.

Во овој систем имаат пристап околу стотина тела. Степенот на пристап на овие тела е различен за различни категории на податоци. Информациите во SIS ги внесуваат полициски и правосудни работници.

Во член 94 од Спогодбата се наведени деталните категории на податоци кои можат да се внесуваат во системот. Категориите се однесуваат на лица, предмети и возила.

Податоците *поврзани со лица* опфаќаат: брачна состојба, можни соработници и било кои други карактеристики за лицето. Исто така податоците можат да опфаќаат и оценки за тоа дали лицето е насилно, дали поседува оружје па дури и препораки како да се однесуваат органите кои ќе го пронајдат ова лице.

Во системот не смеат да се внесуваат податоци кои што се рангирани како „чувствителни“ како на пример расно, верско, политичко или друго уверување на лицето, или пак информации поврзани со неговото здравје или неговата сексуална ориентација.

Во SIS можат да се внесат и *предупредувања* за лица, без оглед на нивната националност, а од следниве причини:

- Апсење за извршување на екстрадиција (чл. 95)

⁴ Kabareva Karanija, S.: Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-Operation, Martinus Nijhoff Publishers, 2008, стр.179-192;

- Утврдување на местото на живеење на исчезнатите лица, малолетници или лица чие што задржување е наредено од страна на надлежните органи (чл.97)

- Апсењето заради обезбедување на присуство во судска постапка, или ако лицето е осомничено или е сведок, како и по барање на судските органи а во врска со истрагата за кривични дела или заради извршување на судска пресуда (чл. 98);

- Дискретен надзор и посебни проверки,
- закана за јавната безбедност и националната безбедност (чл.99)

Предупредувања за лица можат да бидат впишани во SIS и во случаите кога станува збор за странци, односно луѓе кои не се државјани на некоја земја - членка на Европската Унија од следниве причини:

- кога за овие лица постои забрана за влез во Шенген територија, врз основа на одлука од страна на надлежните административни или судски тела, а во согласност со националното законодавство, или одлука заснована на ризиците за националната безбедност или јавниот ред или одлука врз основа на фактот дека тоа лице ги прекршило националните одредби за влез и престој во зоната.⁵

Базата на податоци на Шенгенскиот информационален систем содржи:

- Информации за лица кои треба да се апсат или да се предадат поради распишана потерница или информации за лица за кои е потребна екстрадиција;

- Информации за државјани на трети земји за кои е забранет влез и излез на Шенгенското подрачје;

- Информации за исчезнати лица;

- Информации за лица по кои се трага поради судски процес или за лица кои се повикани на издржување на казна или имаат статус на сведок во кривична постапка;

- Информации за лица и предмети кои се под надзор;

- Информации за предмети кои можат да бидат запленети или употребени како доказ во кривична постапка;

SIS обезбедува и посебни информации за органите на прогон, како што се следниве: Лица кои се осудени на протерување од земјите - членки; Странци кои се на листата на лица за забрането влегување во земјите членки, Лицето или лицата кои имаат потреба од привремена полициска заштита; Сведоци и оние кои се поканети на судење пред судски органи; Лицата кои се предмет на посебен надзор поради информација за подготовка на кривично дело или поради тоа што претставуваат закана за јавната безбедност.⁶

Пристап до Шенгенскиот информационален систем имаат полициската и граничната контрола, кои претставуваат органи кои се надлежни за издавање на виза, и царинските и правосудните органи кои се надлежни за издавање на сообраќајни дозволи, и ЕВРОПОЛ и ЕВРОПРАВДА.

⁵ Zujic, D.: Шенгенски Споразум, Република Хрватска, Министарство Ванјских Послова, Дипломатска Академија, Загреб, 2002;

⁶ Segvic, S.: Шенгенски режим управљања ванјским границама ЕУ, Зборник radova Правног факултета у Splita, год. 48, 1/2011., стр. 11.-31;

Шенгенскиот информационален систем е составен од главен компјутер кој се наоѓа во Стразбур и централно биро во секоја држава членка, SIRENE⁷, кои ја градат допирната точка со националните системи на потрага. Инспирањето на шенгенската потрага се одредува согласно со националното право на земјите членки. Органот кој распишува потерница ја има одговорноста за легитимноста на потерницата.

Секоја земја - членка може да распише потерница за еден ист осуденик само еднаш. Потерницата може да се измени. Во случај на „догодок“, криминалистичка служба ги известува сите служби кои на национално рамниште трагаат по бараното лице. Потоа се усогласува постапката за екстрадиција. Повеќекратни потерници од различни држави се можни под одредени предуслови.

Според ова SIS служи и за потрага по лица и предмети во рамките на земјите - членки на Конвенцијата за спроведување на Шенгенската спогодба.

Заокружувањето на законската рамка, институционализацијата и имплементирањето на Шенгенската Спогодба, довела до низа контрадикции и проблеми при неговата практична примена. Така, со трансформацијата на режимот на управување со надворешните граници на шенгенскиот простор и истовремено укинување на внатрешните граници помеѓу државите потписнички на Шенгенската Спогодба, настана и недоразбирање за концептот на управување на надворешните граници, посебно од страна на новопримените земји - членки во однос на основачите на ЕУ. Проблем претставуваат и финансиските средства кои се потребни за имплементација на новиот систем на управување со границите, бидејќи за новите и економски слаби земји - членки овие барања претставуваат голем предизвик. Исто така и темелното потпирање на современата технологија и механичката типизација на земјите - членки, би можело да доведе до кршење на основните човекови права и низа други злоупотреби од страна на надлежниот службеник, особено ако неговата стручност и етичност не се на потребно ниво кое се бара од службите и службениците.

Ова претставува предизвик со кој би можело да се загрози не само имплементацијата на новиот систем на управување со надворешните граници, туку и целиот демократски и правен концепт врз кој се базира Европската Унија.

Правото на заштита на лични податоци е фундаментално човеково право кое што треба да подлежи на заштита. Според група автори⁸ „во поширока смисла, сите човекови права потекнуваат од правото на приватност“ затоа што приватноста ги овозможува другите човекови права како што се на пример слободата на говор, правото на сопственост и сл. Истите го сметаат ова човеково право како право на модерната ера. Општествената вредност на заштитата на лични податоци извира не само од заштитата на индивидуата туку и од корисноста во ограничување на државната власт од злоупотреби. Во оваа смисла со заштитата на лични податоци се воспоставуваат граници во надлежноста на државната власт. Неограничената примена на мерките на надзор создава потенцијал за губење и на

⁷ Kabanova Karanija, S.: Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-Operation, Martinus Nijhoff Publishers, 2008, стр.202-208;

⁸ Страница: PRIVACY AND HUMAN RIGHTS - An International Survey of Privacy Laws and Practice, <http://glic.org/privacy/survey/intro.html>, последен пат отворена на 10.08.2014 година;

анонимноста и на автономноста на личноста. Овој потенцијал е она што не загрижува бидејќи може да доведе до ситуации во кои личноста нема да има контрола врз обемот на лични податоци кои се знаат за неа. Што би било решение на овој проблем? Дatabазите и системите за собирање, обработка и пренос на податоци да бидат поставени така што и покрај минимално повредување на правото на заштита на лични податоци да даваат максимални резултати. Тоа би значело дека методите што ги применуваат би требало да бидат минимално инвазивни.

Заклучок. Почитувањето на човековите права, особено на правото на заштита на лични податоци во Конвенцијата за имплементирање на Шенгенскиот договор е скоро задоволителна. Во Конвенцијата е предвидено дека човековите права ќе се остваруваат во согласност со одредбите од Конвенцијата и во согласност со националното законодавство на Договорните страни. Во таа смисла правото на пристап до информации и размената на информации (член 109) предвидува дека секој човек има право на пристап до информации кои се чуваат во SIS, а се однесуваат на него. За остварување на ова право секој може во било кое време да поднесе барање до било кој надлежен орган на договорните страни. Објавувањето на информации може да биде одбиено ако постои можност тоа да би ги загрозило целите наведени во налогот, или ако тоа е од суштинско значење за заштита на правата и слободите на трети лица. Исто така секој има право да бара сите неточни информации во врска со него да бидат коригирани или избришани. Секое лице има право да бара од надзорниот орган да се проверат податоците складирани во SIS кои се однесуваат на него, и начинот на кој овие податоци се користат што во крајна линија ја гарантира нивната сигурност.

Conclusion: Respecting human rights, especially the right of protection on personal data in the Convention for implementation of Schengen agreement, is nearly satisfactory. The Convention stipulates that human rights will be exercised in accordance with the provisions of the Convention and in accordance with national legislation of the agreement parties. In this way, the right of access to information and their exchange (Article 109), provides that everyone has a right to access to the information held in SIS that refer to the person. To exercise this right, anyone, at any time, can apply request to any competent authority of the agreement parties. Revealing of the information may be denied if there is a possibility that it would jeopardize the objectives stated into the order, or if it is essential for protection of the rights and freedoms of third person. Also, everyone has a right to request any incorrect information related to the person to be corrected or deleted. Every person has the right to request from the authority to check the data related to the person and stored in SIS, and the modes that these information are used, that ultimately guarantee their security.

Користена литература

- [1] Конвенција за имплементација на Шенгенската Спородба од 1985 година, The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, *Сл.Весник на ЕУ бр. L 239*, 22/09/2000 P. 0019 – 0062, достапно на сајтот <http://eur->

- lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922%2802%29:en-HTML
последен пат отворено на 08.08.2014;
- [2] *E-learning материјали од Summer Course on European Criminal Justice at the European Academy of Law, 2010 www.era.int*
- [3] Kabarera Karanija, S.: *Transparency and Proportionality in the Schengen Information System and Border Control Co-Operation*, Martinus Nijhoff Publishers, 2008, стр.38-55;
- [4] Zujic, D.: *Šhengenski Sporazum*, Republika Hrvatska, Ministarstvo Vanjskih Poslova, Diplomatska Akademija, Zagreb, 2002;
- [5] Šegvić, S.: *Šhengenski režim upravljanja vanjskim granicama EU*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, 1/2011., стр. 11.-31;
- [6] Страница: *PRIVACY AND HUMAN RIGHTS - An International Survey of Privacy Laws and Practice*, <http://gilc.org/privacy/survey/intro.html> , последен пат отворена на 10.08.2014 година;
- [7] Fletcher, M., Loof, R., Gilmore, W.: *Eu Criminal Law and Justice*, Edward Elgar Publishing, Nov 1, 2008, стр.94;
- [8] Mitslegas, V.: *EY Criminal Law*: стр.256-258;
- [9] Busser, De E.: *Data protection in EU – US criminal cooperation*, стр.176;
- [10] Anderson, J., O'Dowd, L., Wilson, T.: *New Borders for a Changing Europe: Cross-Border Cooperation and Governance*, Routledge, 2003, стр.16;